

Vážená paní místopředsedkyně Poslanecké sněmovny, vážení členové vlády, vážené paní poslankyně a vážení páni poslanci,

předstupuji před vás v souvislosti s projednáváním služebního zákona, abych splnil svůj závazek z prezidentské kampaně, který mimo jiné obsahoval dva body. Za prvé že nebudu nadužívat práva veta a za druhé tam, kde se rozhodnu toto právo uplatnit, budu včas a s předstihem informovat Poslaneckou sněmovnu o svých důvodech, o svých argumentech, ale také o svých návrzích, jak tento problém řešit.

Chtěl bych konstatovat, že za prvního půldruhého roku svého funkčního období jsem právo veta uplatnil pouze jednou, a sice v případě legislativního zmetku a zákon, který jsem vetoval, byl pak zamítnut všemi přítomnými poslanci s výjimkou jednoho, který si spletl tlačítko.

Nyní mám samozřejmě situaci obtížnější. Pokud jde o služební zákon, dříve než se k němu vyjádřím, dovoluji mi, abych uvedl na pravou míru některá - jak by řekl můj předchůdce - hluboká, ale opravdu hluboká nedorozumění, nebo, mám-li citovat Saturnina, abych uvedl pohádkové příběhy na pravou míru.

Prvním takovým nedorozuměním bylo tvrzení pana poslance Bartoška, že jsem měl svoje výhrady, konkrétně výhrady vůči existenci politických náměstků, uplatnit dříve a nikoli až nyní. Naprosto chápu, že pan poslanec Bartošek nečte české noviny, a plně s ním souhlasím, protože je to nejlepší způsob, jak si uchovat duševní zdraví. Neboť kdyby je četl, dozvěděl by se, že tyto výhrady jsem vyjádřil již před dvěma měsíci v deníku Právo, a pan ministr Dienstbier, který se zřejmě o své duševní zdraví neobává, na ně reagoval v televizním vystoupení, kdy kritizoval můj negativní postoj k existenci politických náměstků. Věřím, že kolega Bartošek bude s tímto vysvětlením spokojen, a pokud ne, stačí si najít archiv citovaného deníku.

Druhá námitka, která zazněla, byla, že i v mé vládě byli političtí náměstci. A tuto námitku mimochodem převzal i Václav Moravec, pokud jste viděli jeho nedělní Otázky. A tuto námitku vyjádřil i pan poslanec Chvojka. Nechci polemizovat s Václavem Moravcem - už proto, že můj přítel Pavel Dostál kdysi říkal, že s domovnicí se nediskutuje, ale chtěl bych vašim prostřednictvím, paní místopředsedkyně, velmi přátelsky vysvětlit panu poslanci Chvojkovi, že se mýlí. V mé vládě totiž skutečně nebyli žádní političtí náměstci. Když si přečtete znění služebního zákona, tak politický náměstek je definován v § 174, zatímco odborný náměstek, o kterém se tam mluví jako o tom, kdo odpovídá za řízení sekce ministerstva, je definován v § 55.

Všichni moji náměstci odpovídali za určitou sekci nebo určitou činnost jednotlivého ministerstva včetně zde sedícího Jana Mládka, který byl rovněž obětí neinformovaného Václava Moravce a který může potvrdit, že samozřejmě nebyl politickým náměstkem na Ministerstvu financí, ale náměstkem odborným.

Mimochodem jestliže definujeme politické náměstky jako ty, kdo jsou členem nějaké politické strany, pak z toho logicky vyplývá, že odborní náměstci mohou být pouze a jedině nestraníci, což by vedlo k logické diskriminaci členů politických stran. S hlubokou úctou,

zármutkem a přátelstvím vzpomínám na jednoho nestranického náměstka ministra financí, předčasně zemřelého Eduarda Janotu, který byl asi nejlepším náměstkem ministra financí. Ale ona triviální chyba - politický náměstek je ten, kdo je člen politické strany - se opravdu může přihodit jenom českým novinářům. Mohu tedy prokázat, že všichni náměstci mé vlády řešili na ministerstvech odbornou problematiku a nikdo z nich tedy nebyl „*ex definitione*“ politickým náměstkem.

Tím pokládám vyrovnání připomínek za ukončené a dovoluji si přejít k meritu věci.

Studoval jsem se zájmem diskuse o služebním zákonu a s jednou jedinou výjimkou, což byli právě oni političtí náměstci, jsem do nich nezasahoval, protože to výlučně příslušelo Sněmovně a nikoli prezidentu republiky. Setkával jsem se se siláckými výroky typu, že generální ředitelství státní služby je nepřekročitelnou podmínkou, abych týden poté zjistil, že tato podmínka je velice překročitelná. Setkával jsem se s výroky o vydírání, o kapitulaci a o užitečném kompromisu, přičemž technicky vzato i kapitulace může být vydávána za kompromis. A přesto jsem nepovažoval za svoje právo, tím méně za svoji povinnost, abych do těchto diskusí zasahoval. Činím tak až nyní a činím tak dostatečně včas, kdy probíhá druhé čtení služebního zákona, v němž je možné předkládat pozměňovací návrhy.

Přiznávám se, že mě poněkud překvapila sólistická akce při přípravě služebního zákona. Každý ministr, který chce prosadit jakýkoliv zákon, jedná permanentně jak s odborníky vládních, tak i opozičních stran, snaží se uhladit hrany, snaží se dohodnout opravdový kompromis, tedy nikoliv kapitulaci, a pak má tento zákon naději, že projde v Poslanecké sněmovně. Pokud tento návrh zákona připravuje v jakési „*Splendid isolation*“, nemůže se divit, že mu potom jeho partneři tento návrh zákona hodí na hlavu.

Nicméně podstata věci spočívá v tom, že vláda ve svém programovém prohlášení se zavázala k depolitizaci státní správy. Tentýž závazek byl obsažen v koaliční smlouvě a já vyznávám názor, že sliby či závazky se mají plnit. Jsem přesvědčen, že tento slib nebyl splněn. Jsem přesvědčen, že navrhovaný zákon nejenže není depolitizací státní správy, ale je naopak její zesílenou politizací, a pokusím se velmi stručně uvést argumenty, které mě k tomu vedly.

Kupodivu tím základním argumentem není zrušení generálního ředitelství státní služby. Víím, že tento model existuje například ve Velké Británii, částečně ve Francii. Na druhé straně model, který je obsažen v tomto zákoně, existuje nejenom v Bulharsku, což by mohlo vést k nepatřičným ironickým poznámkám, ale i v některých pobaltských zemích, a je to něco, co bych za normálních okolností označil jako *second best*.

Bude-li místo generálního ředitelství státní služby tato instituce přemístěna do Ministerstva vnitra, pak za jinak stejných okolností to není moje základní námitka vůči služebnímu zákonu. V tom se možná liším od těch, kdo v tom vidí základní důvod své opozice, ať už jsou to odbory, ať už je to Transparency International, ať už je to iniciativa Rekonstrukce státu, ať už jsou to politologové, kdy profesorka Vladimíra Dvořáková použila sexuálního termínu, kdy tento zákon označila za kastraci původního úmyslu depolitizace státní správy. V tomhle ještě zvláštní problém nevidím. Konec konců je to trochu bizarní, protože náměstek ministra vnitra odpovídající za tuto reformu státní správy či plnění služebního zákona by de facto měl plnit funkce generálního ředitele. Přitom by měl být opět jmenován vládou. A bizarní je to, že náměstek jakéhokoli ministra není jmenován tímto ministrem, ale je jmenován vládou. Je to cosi, jako kdybyste se drbali levou rukou za pravým uchem.

Kde ale začíná skutečná politizace státní správy? Začíná v paragrafech 53 a 55. A jsem přesvědčen, že jste si právě tyto paragrafy důkladně prostudovali. Někteří poslanci, jako například pan poslanec Huml nebo pan poslanec Sobotka, namítali, že ministr přece nemůže přijít na ministerstvo a vzít si pouze sekretářku a šoféra, že ministr musí mít svůj tým.

A já s tím naprosto souhlasím. Jak ale tento tým vzniká? Paragraf 53 říká: Státního tajemníka jmenuje vláda na návrh příslušného ministra.

Nedovedu si představit masochistického ministra, který by jako kandidáta na státního tajemníka navrhoval osobu mírně řečeno spřízněnou, a tedy v tomto smyslu politicky ovlivňovanou, což příliš nesouvisí s depolitizací státní správy. A nedovedu si také představit vládu, která - pokud by ministr nenavrhl Pepka Vyskoče - by s takovým státním tajemníkem nesouhlasila.

A bylo jim to málo. Poručili dětem, aby se modlily, jak si přálo Veličenstvo kat, čímž přecházím k § 55.

Paragraf 55 se týká výběru odborných náměstků. Když si ho přečtete, zjistíte, že tento výběr provádí čtyřčlenná komise, jejíž dva členy jmenuje příslušný ministr a další dva členy jmenuje státní tajemník. Hle, jak nádherná depolitizace státní správy! Hrozí nám tedy nebezpečí, že jak státní tajemníci, tak odborní náměstci, odpovídající za řízení sekce, budou pod silným politickým vlivem a budou si uvědomovat, že bez tohoto politického vlivu nemají šanci na úspěch.

Víte, já se přiznávám, že do jisté míry rozumím námitkám o tom, že původní znění zákona mohlo vést k zabetonování takzvané úřednické šlechty, pouze namítám, že zde dochází k opačnému extrému, a sice k zabetonování politické šlechty s tím jediným rozdílem, že občas se změnou vlády či dokonce jenom se změnou ministra se do této politické šlechty nalije čerstvý beton, změní se „*dramatis persone*“, ale hra bude pokračovat dál.

A nyní přecházím ke své základní námitce. Všechno toto bych zkousnul, ale pak následuje § 174, který říká, že každý ministr má právo na dva politické náměstky, aniž by byla definována, skutečně definována, náplň jejich práce. A právě tento paragraf je důvodem mého případného veta.

Pojďme si rozebrat, co to politický náměstek znamená. Jediné zdůvodnění, které jsem slyšel, bylo, že zastupuje svého ministra ve vládě, případně při jiných jednáních. No tak výborně. Takže máme ve vládě dva vicepremiéry, a co by se stalo, kdybychom definovali úřad vicepremiéra a jeho pracovní náplň jako to, že zastupují premiéra, když premiér odjede na dovolenou, je nemocný a podobně. Ve skutečnosti jeden vicepremiér má na starosti finance, druhý vědeckovýzkumný a technický rozvoj, tedy je odborný náměstek premiéra, nikoliv politický náměstek premiéra.

Mimochodem, kdy vlastně má náměstek přijít na vládu? Tehdy, je-li jeho ministr nemocný, je-li na dovolené nebo na zahraniční služební cestě. Pokud jde o nemocnost, jak se tak dívám na vládu, vypadá poměrně zdravě a obávám se, nebo spíše těším se z toho, že jí nehrozí žádná epidemie. Pokud jde o dovolenou, vláda většinou vyhláší kolektivní dovolenou, jak se ostatně stalo již nedávno. A jde-li o zahraniční cesty, pokud se projednává opravdu důležitý bod, no tak buď ministr zahraniční cestu odloží, anebo naopak požádá o přeložení svého bodu na dobu, kdy na vládě bude.

Ministr samozřejmě může vyslat se stejným právem jako u politického náměstka na vládu i odborného náměstka, s tím, že ani jeden ani druhý samozřejmě nemají hlasovací právo. Nicméně rozdíl je zde zřetelný. Většina nebo velká část zákonů prochází připomínkovým řízením a i na vládu se dostává s rozpory. Představte si politického náměstka, který o věci nic neví, jak slyší námitky jednotlivých ministrů, zoufale bloudí očima po zasedací místnosti, vybíhá z této místnosti s telefonem na ucho a ptá se, jak na námitky reagovat. Můžete říci, že totéž může platit i o ministrovi, který samozřejmě musí být předem nabřífován. Ale kým nabřífován? No, právě tím odborným náměstkem, který odpovídá za danou konkrétní problematiku.

Já nemám nic proti rozšiřování počtu odborných náměstků. Pokud vím, na ministerstvu se tento počet pohybuje mezi 4 - 7. Sám jsem doporučoval, aby třeba u Ministerstva průmyslu a obchodu byl náměstek pro stavebnictví, protože si myslím, že stavebnictví je v hluboké krizi a že by bylo užitečné, aby tento náměstek existoval.

Čili moje polemika nevede proti počtu odborných náměstků, moje polemika nevede ani proti koaličním náměstkům. Konec konců pan ministr Babiš přijal nominanta ODS pana Prose, ale nikoliv proto, že to byl nominant ODS, ale proto, že to byl odborník. A totéž samozřejmě platí - pardon, nikoliv ODS, velmi se omlouvám, nominanta ČSSD. Mně se ty strany někdy trochu pletou. Ale rozhodně to není dáno tím, že by měly podobné problémy.

Takže, abych se pokusil nasadit smířlivější tón. Hledal jsem velmi dlouho důvod pro § 174, to znamená paragraf, který říká, že každý ministr má právo na dva politické náměstky. Našel jsem jediný důvod - boj proti nezaměstnanosti. Vytvoření nových pracovních míst v počtu zhruba třiceti, mimochodem s platem, ze kterých byste vytvořili pracovní příležitosti pro desetinásobek lidí, kteří by skutečně pracovali.

Nebudou-li tito lidé mít na práci nic jiného, než zastupovat svého šéfa, což ovšem může klidně a lépe zvládnout právě ten odborný náměstek, pak budou využívat svého času k nejrůznějším intrikám, lobbování, na což ostatně upozorňuje nedávná zpráva Bezpečnostní a informační služby. Nejenom to. Podobně jako v ekonomické teorii existuje termín tzv. mzdové náказы. Zde může dojít k funkční nákazě. To znamená, že tito političtí, nic nedělající náměstci, se budou snažit uplatnit tím, že budou ovlivňovat například i jmenování sekčních šéfů, ředitelů, vrchních referentů atd. Na úroveň referentů už asi nepůjdou, protože jejich plat je zhruba srovnatelný s průměrným platem v národním hospodářství.

Snažil jsem se tedy o pozitivní řešení, ale jako boj proti nezaměstnanosti mně to opravdu nepřipadá. Dokonce jsem si vzpomněl na jednu povídku Ivana Vyskočila ze sbírky Kostí, která říká: Je dobře, že máme normální základní školy a pomocné základní školy. Ale proč nejít dál. Proč nemáme i normální střední školy a pomocné střední školy a proč nemáme normální vysoké školy a pomocné vysoké školy. A proč nedochází k rotaci absolventů těchto škol. A když jsem ještě za totalitních dob viděl Ivana Vyskočila v divadelku Futurum, tak on se zamyslel a říkal, ale ono už se to tak vlastně děje. Dnes budeme mít dva viceministry na každém ministerstvu a ona funkční nákazza může vést k tomu, že časem budeme mít i politické sekční šéfy, politické vrchní ředitele atd., jinými slovy, absolventy pomocných škol.

Nu, a závěrem mi dovoluňte, abych vám řekl nepříjemnou pravdu. Přemýšlel jsem o tom, proč byl tento návrh předložen. A přes veškeré hloubání jsem nenašel jiné vysvětlení než to, které je vyjádřeno příslovím: Je mnoho slímáček a málo kapustičky. Právě politické strany, jejichž volební výsledky nebyly jemně řečeno zcela uspokojivé, potřebují zaměstnat své zasloužilé a

především loajální, na to bych dal velký důraz, funkcionáře, nu, a z toho vyplývá, že když je tedy třicet dobře placených míst nevyžadujících pracovní zátěž, tak ta politická šlechta, která se tímto způsobem vytvoří, uspokojí zhrzené ambice těch, kdo se nedostali na funkce odborné. A já znovu opakuji, že počtu odborných náměstků nic nebrání. Problém je pouze v tom, že i ministr může mít jistou míru sebekritiky a nechce mít aktivního blbce v politice, který by řídil nějakou sekci a způsobil tam daleko větší katastrofu, než kdyby ten blbec nic nedělal. Takže, ano. Našel jsem jediný důvod, jediný skutečný důvod pro § 174. Zaměstnejme lidi, jejichž odborné schopnosti nejsou dostačující, aby se stali odbornými náměstků. Ale ve Švejkovi je krásná věta: Je to sice blbec, ale může zastávat jakoukoliv státní službu. Zaměstnejme tyto lidi na rovině politických náměstků.

Dámy a pánové, blížím se a vím, že jste tomu rádi, ke konci svého vystoupení a rád bych proto na závěr citoval Jana Hamáčka, předsedu Poslanecké sněmovny, který ve svém nástupním projevu prohlásil, že Sněmovna má být dílnou. Aniž by si to zřejmě uvědomil, přesně stejnou větu jsem v roce 1996 při svém nástupním projevu do této funkce řekl i já.

Máte projednávat návrh zákona, který, nemám-li říci, byl připraven za zády Parlamentu, byl minimálně připraven mimo tento Parlament. Ztratili jste čtyři měsíce naprosto diletantským návrhem a pak jste pověřili pracovní skupinu, aby jeden z nejsložitějších zákonů připravila za tři týdny. Tento zákon neprošel kvalifikovanou diskusí v odborných výborech, natož na plénu této Sněmovny. Má-li být Sněmovna dílnou, musí tvořit, musí vyrábět. U tohoto zákona vy nic nevyrábíte, dokonce vy nic ani nemontujete, neskládáte jednotlivé součástky dohromady. Vy pouze balíte. Vy činíte u tohoto konkrétního návrhu zákona Sněmovnu hlasovacím automatem a balírnou. A balárna není totéž co dílna. Proto vám chci závěrem svého vystoupení sdělit, že se zařatými falešnými zuby, které mám, nebudu vetovat návrh služebního zákona, pokud z něj bude vyloučen § 174. Protože i já musím usilovat o kompromis, který není kapitulací. Víím, že Sněmovna může moje veto přehlasovat, ale chtěl bych vám předem sdělit, že po poradě s právníky v takovém případě podám ústavní stížnost, protože § 174 nijak nesouvisí se služebním zákonem, podobně jako s ním nesouvisí například poradci, kterých si, když má na to peníze, může kdokoliv najmout, kolik chce. Já mám tu výhodu, že většina mých poradců v Kanceláři prezidenta republiky pracuje zadarmo, protože se to pokládá za čest. Nejsem si jist, zda je tomu tak u jiných poradců. A protože Ústavní soud již vydal judikát, kterým odsuzuje přílepky, a tento zákon, přesněji řečeno tento paragraf 174, je zcela evidentně takovým přílepkiem, protože s podstatou služebního zákona nemá naprosto nic společného, chci vás předem otevřeně informovat o mém budoucím postupu v této věci.

Tedy ještě jednou: Bude-li předložen a přijat pozměňovací návrh vylučující z tohoto služebního zákona § 174, pak jednak ušetříme a přestaneme mluvit o úsporách ve veřejné správě a dosáhneme této reálné úspory, a jednak se nevytvoří ten konflikt, který bych si sám nepřál. Nicméně protože prezident není hadr na podlahu, a nemá se řídit s nasliněným prstem, kde věje vítr veřejného mínění - to se řídil jeden dnes už polozapomenutý politik, a všichni víme, jak dopadl - sděluji vám, že pokud se tak nestane, jsem připraven onu ústavní stížnost z výše uvedených důvodů podat.

Skončil bych už jenom jednou větou. Staří latiníci končili svoje projevy slovy *Dixi et salvavi animam meam*. Jsem sice starý, ale nejsem latiník. A proto mi dovolu, abych vám to řekl česky. Řekl jsem a spasil jsem svoji duši. Děkuji vám za vaši pozornost.

Miloš Zeman, prezident České republiky, Poslanecká sněmovna PČR, 2. září 2014